

Légi háború Észak-Erdély felett 1944-ben

Hozzáadta: Dr. PATAKY Iván

(Kivonat) A szövetséges légierő csak akkor bombázta az Észak-erdélyi célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Ásszesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Az ország nem volt kellően felkészülve a légiháborúra és kiemelkedő fontosságú városai is teljesen fedezetlenül maradtak. Míg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjaik voltak, a szovjet támadások egy részéről már kézzel sem mutatható ki ilyen határozott tárvonalak - úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni. Az 1944. szeptemberi bombatámadások jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott, így csak feltételezhetően körtekelhető kivetkezések vonhatók le belőlük.

Á

Á

Dr. PATAKY Iván

(Kivonat)

A szövetséges légierő csak akkor bombázta az Észak-erdélyi célpontokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Ásszesen két ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szövetségesek 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Az ország nem volt kellően felkészülve a légiháborúra és kiemelkedő fontosságú városai is teljesen fedezetlenül maradtak. Míg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjaik voltak, a szovjet támadások egy részéről már kézzel sem mutatható ki ilyen határozott tárvonalak - úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni. Az 1944. szeptemberi bombatámadások jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott, így csak feltételezhetően körtekelhető kivetkezések vonhatók le belőlük.

1. Az előzmények

A szövetségesek révvel az USA 1941. december 8-ai hadba lépését követően, a december 22.-január 11. között megrendezett "Arcadia" fedőnevű washingtoni konferencián kidolgozták Németország hadászati bombázásának hosszú távú tervét. Erre alapozva kezdődött meg az amerikai légierő gyors fejlődése. Az 1943. január 14-én megkezdett casablancai tanácskozáson pedig ROOSEVELT és CHURCHILL elfogadta az úgynevezett CBO (Combined Bomber Offensive), illetve fedőnevű "Pointblanc", tervet. Ez az okmány meghatározta, hogy a bombatámadásokat fokozatosan ki kell terjeszteni Németország szövetségesei - így Magyarország és Románia - területeire is, és az angoliai támaszpontokon állomásozó 8. amerikai légi hadsereg (8. USAAF) mellett a Földközi-tengeri Hadszintre is létre kell hozni egy új amerikai hadászati bombázó hadsereget, mintegy légi második frontként. A "csatlós államok" elleni első hadászati bombatámadás az 1943. július 10.-i Ploesti elleni légi hadművelet volt. Augusztus 13-án pedig Bécsújhelyet (Wiener Neustadt) támadva első ízben repültek át amerikai katonák Magyarország felett. Két hónappal később alakult meg Tuniszban az új amerikai légi hadsereg, a 15. USAAF (US Army Air Force). Dél-Olaszország gyors elfoglalása lehetővé tette, hogy 1944. januárjára, kiépítve 17 beton kifutópályájú tábori repteret, a 15. AAF áttelepüljön Bari-Foggia térségéből Dél-Olaszországba. Ezzel részükre lehetővé vált, hogy optimális bombaterheléssel tudják támadni a Balkánt, Romániát, Magyarországot és Ausztriát, továbbá a szilárd szilárd szintetikus lepároló üzemeket, vagy ahogy akkoriban nevezték, műbenzinyárakat. 1944. májusára a 15. AAF-t teljesen felállították, és több mint 1500 repülőgéppel harcolt soraiban.

Magyarország ellen az első nagyerejű bombatámadást április 3-án hajtották végre. A célok a Budapest-ferencvárosi rendezőpályaudvar, a csepeli WEISS-MANFRÉD repülőgépmotorgyár, valamint a horthy-ligeti Messerschmitt repülőgépgyár voltak. A következő hetekben rendszeressé váltak a bombatámadások. Éjjel a britek, nappal az amerikaiak támadtak. A CBO terv meghatározta a bombatámadások fontosságú sorrendjét is. Ez a következő volt:

- repülőgéppel- és repülőgépmotor-gyárak;
- tengeralattjáró támaszpontok, hajógyárak... stb;
- vasúti közlekedés, vasúthálózat;
- kőolajipari létesítmények;
- harckocsigyárak, golyóscsapógyártás;
- alumínium- és gumipar... stb;

A tengeralattjárókat leszámítva a felsoroltak mindegyike megtalálható volt a szállítások vezérlőkarok által kijelölt magyarországi állományon. A bemutatott állományok sorrendje időszakonként felcserélődött, de tartalma körében a háború végéig változatlan maradt.

Magyarországon a leggyakrabban bombázott állományok a vasútállomások, rendezőpályaudvarok, vasúti hidak állomások voltak. Ez adódott az ország geográfiai helyzetéből. Európa szívében, a vasutak, közutak metszéspontjain, valamint a legnagyobb "országút", a Duna, központi szakaszán helyezkedett el. Megkerülni vagy nem lehetett, vagy komoly gondokat okozott. Ezért az ország tranzit szerepe meghatározó jelentőségű volt. A nemzet hadigazdálkodásának szíve nemcsak a romániai kőolaj a Dunán és a magyarországi vasútvonalakon jutott el a budapesti és budapesti, almásfüzitői kőolajfinomítóba. Esetenként azonban - mint később látható lesz - kifejezetten katonai, hadműveleti állományok miatt is bombázták a vasutakat. A bombatámadásokból bőven kijutott a dél-erdélyi, bányászati és szerbiai, horvátországi vasutaknak is.

2. 1944. június 2., a "Frantic Joe I." állomány hadművelet

Észak-Erdély területén néhány vasúti csomópontot és repülőteret leszámítva nem volt egyetlen hadászati szempontból jelentősebb ipari vagy más hasonló állomány sem. Sőt, a nemzetországba irányuló romániai kőolajszállítványok sem érintették a MÁV központi vonalait. Így a szállítások csak akkor bombázták az itteni állományokat, amikor azt valamelyik jelentős szárazföldi hadművelet indokolta. Általában ilyen hadművelet volt 1944-ben: a szállítások 1944. június 6.-i normandiai partraszállása, majd augusztus 20-át követően a Vörös Hadsereg Jasi-Kisinyov-i áttörése, a román kiugrás és a viharos gyorsaságú szovjet előretörés Romániában és a Balkán-félszigeten. Nézzük az elsőt. A "Frantic"-t (más néven "Frantic Joe") az amerikai és szovjet vezérlőkarok közösen dolgozták ki. A Dél-Olaszországból (15. AAF), illetve az Angliából (8. AAF) induló amerikai légiközlekedések a bombatámadás végrehajtása után nem repültek vissza támaszpontjaikra, hanem az éjszaka közepén a közeli erődíjerekkel előkészített és berendezett, jóval kezelebb lévő szovjet-ukrajnai repülőtereken szálltak le. Másnap pihenés, karbantartás és feltöltés után visszarepülve, ismét bombázták a meghatározott állományokat. A módszer előnye a nehézbombázó gépekben rejlő lehetőségek maximális kihasználásában rejlett. Ez az "ingabombázás... megkezdődött Olaszország és Szovjetország között... az 1944. július 2-án közép-Európa vasúti közlekedése ellen intézett súlyos állomány rohammal..." írta George MARSHALL az USA Vezérlő Főnök Egyesített Bizottságának elnöke jelentésében.³ Ez a Kongresszusnak címzett jelentés már csak azt is érdekli, mivel 1944-45-ben az amerikai katonai vezetés Magyarországot félreterelhetetlenül közép-Európába "helyezte", nem pedig "Kelet-" vagy "Közép-Kelet-Európába" mint napjainkban oly gyakran.

A MARSHALL tábornok által említett "ingabombázás", a "Frantic I" fedőnevű "állományroham" a második világháború során Magyarország ellen intézett legsúlyosabb állományhadművelet volt, amely rendkívül nagy pusztítást végzett Nagyváradon és Kolozsváron, valamint Szolnokon, Debrecenben, Miskolcon és Szegeden, Pápa és Kladányban is. Továbbá a dél-erdélyi Piski-telepen (Simeria). Magyarországon a bombatámadás sorozatnak az eddigi és nem végleges számításaim szerint 1563 állomány esett áldozatul, közülük 69 magyar és 242 nemzet katona volt, és feltehetően 8-10 ukrán menekült.⁴

A támadó amerikai állományok tekintettel arra, hogy az európai hadszínteren ez volt az első amerikai-szovjet hadműveleti együttműködés, személyesen Ira C. EAKER altábornagy, a Földközi-tengeri Szállítások Légi főparancsnoka vezette, bombázva Debrecenre. A gépparancsnokokat hajnali 2 órakor igazították el. Az első állományok június 2-án reggel 6 óra 55 perckor szálltak fel Bari től. Nagyváradot a 5. Wing 463. és 483. Bomber Groupja, Kolozsvárt az 55. Wing gépei bombázták.⁵

Nagyváradon június 2-án reggel 8 óra 48 perckor a városra lebombázták (akkori nevén "állományroham") jelezve szívének. A város mintegy száz géppes repülőgépet be. Hirtelen kivált a közlekedésből 14 géppes, és mivel a várost semmi egyetlen állományrohami ágyú, vagy géppágyú nem védte, nagy kárt okozva néhány száz - egyesek szerint 200, mások viszont azt állítják 800-1000 - méterre leereszkedve közlekedés 70 db rombolóbombát dobta a MÁV fűtőházától a Vár-Rák-SMARTY-úti vasúti átjáróig terjedő vágányhálózatra. (Itt közbeszúrva megjegyzem, hogy az írásban mindenütt az 1944. évi hivatalos magyar utca- és helynéveket használom.) A nappali bombatámadások során nagyobb állományrohamok, pl. vasúti csomópontok, rendezőpályaudvarok, nagyüzemek stb. bombázásakor az úgynevezett "szőnyegbombázás" módszert alkalmazták. A közlekedésre zárt állományokban repültek rá, majd a közlekedéskorparancsnok jelére nagyjából egyszerre oldották ki bombáikat. A bombák a gépek hasában (társaikban) elhelyezett bombarekeszekből egymást követve hullottak ki, és a földre csapódva a közlekedésre szőnyegszerűen beterítve robbantak fel. A bombatámadások ezért általában rövid ideig tartottak. A Vár elleni első támadás is alig másfél percig. A szőnyegbombázást még ma is alkalmazzák, ha nagyobb kiterjedésű állományrohamok rombolásáról van szó.

A budapesti rádió, az Országos Légiállomány Képzőpont intézkedésére 9 óra 28 perckor "Vár" állományrohami kérészet "Pihenj" vezényszót adott. Az intézkedés oka: A Szolnokot 8 óra 29 perckor a bombatámadás során "az elágazó vezérlőkombatalálata folytán az Erdély felé vezető távbeszélő vonalak megszakadtak..."⁶ Az Országos Légiállomány Képzőpont tehát úgy intézkedett, hogy valójában nem volt tisztában a helyzettel. A városi állományroham

parancsnok - a rendőrkapitány, sajnos neve nem szerepel az okmányokban - azonban mivel máig jól hallható volt az amerikai óriásgépek, B-17-es repülő erő (B-17, Boeing "Flying Fortress"), jellegzetes mormoló - felerősítő, elhalkuló motorzúgása az egész városban, nem hajtotta végre az utasítást, nem fúvatta le a légiradiót. Valószínűleg tájékoztató ember letette meg ezzel, mivel a nagyerejű légítámaszra csak ezt követően került sor. A kételtek visszakanyarodott, és 9 óra 40-42 perc között további 260 db. 500-1000 fontos (1 libra, lbs - angol font - = 453,6 gramm) rombolóbombát vetve a városra. Körülbelül 8 db nem robbant fel. A cél ismét a vasútállomás volt, de "... a bombák legnagyobb része lakónegyedekre és főleg az állomástól északra fekvő munkás lakónegyedre, az úgynevezett NIGLESZ telepre esett, amelyek egészben kis egyszoba-konyhás lakásokat és családi házakat tettek tönkre. A halálos áldozatok száma is főként innen került ki..."⁷ Ez nem váradi, hanem jellegzetes magyarországi, sőt közép-európai városépítési sajátosság volt. Minden nagyobb vidéki városunkban hasonló helyzet alakult ki. A vasútállomások, pályaudvarok mentén voltak a legelősebbek általában a telekárak. A MÁV és nagyobb állomások ezeket általában itt építették fel gyáraikat és szociális létesítményeiket; természetesen a takarékossági szempontból kis szállítási távolságok is fontos szempontot szolgáltattak. Így a pályaudvarok körüli városrészek elhelyezkedtek el a városban központi és ipari állomások mellett. És természetesen a munkás lakókolóniák is. Sőt a városközpont nyugdíjasok nagy része is itt lakott, kis családi házakban. E lakótelepeken általában nem építettek óvóhelyeket, legfeljebb a pályaudvarokon. Visszatérve a váradi bombázásokra, a jelentősebb építéskárokat a következők voltak. Teljesen megsemmisült a csendőrlaktanya, és egyetlen épület maradt meg, az is romosan, az állami kórházból. Rendkívül súlyosan megrongálódott a MÁV fűtőház, a legfontosabb vasúti raktár. Az állomás pályatestét 43 bomba robbanása tette fel. "Közvetlenül", azaz máig helyreállíthatóan, megrongálódott a HORTHY Miklós úti hadkiegészítő parancsnokság, a feldmőrsi felügyelő, a tárnagymester és a bábaképző intézet, és megsemmisült több mint másfél

A bombázás során 105-en veszítették életüket, köztük 8 német katona és ápolónő. A sebesültek száma 380 fő volt. A jelentések általában a támadást követő 4-5. napig összesített adatokat tartalmaztak az előírásoknak megfelelően. A katonai tapasztalatok szerint azonban a súlyos sebesültek átlag 10%-os utólagos elhalálózásával lehet máig számolni, így teljesen pontos veszteségszámításokat csak az anyakönyvek teljes feldolgozásával lehetne kapni.⁹

A bombák robbanása után alig negyedórával a városi légvédelem azonnal megkezdte a mentő, helyreállító munkákat. A kárterületet alakították ki, ahol 240-en dolgoztak. 763 munkaórát teljesítve 200 ház romjait takarították el, kimentve a romok körüli sebesülteket és kibontva a romok alól a halottakat. A károkat megtisztítva járhatóvá tették. A kibombázottakat - a németeket kiszolgáló SZTÓJAY-kormány rendelete értelmében a város zsidó vallású lakosságának gettóba gyűjtését követően állásuk maradt 4700 lakásból 519-et igénybe véve, helyezték el. A deportálások is már országsszerte folytak. Úgyszintén a zsidók hátrahagyott értékeiből elgitték ki a kibombázottakat ruhákkal, edényekkel és más, a mindennapi élethez szükséges tárgyakkal. Ellátásukra azonnal kórházát állították fel, és már június 2-án délután, tehát alig 3-4 órával a bombázás után 255 adag ételt osztottak ki, majd vacsorát is. Másnapról pedig napi háromszori étkezést szolgáltattak ki a rászorulóknak.¹⁰ A kibombázott állomások normája a következő volt:

Az előírások szerint naponta kétszer kellett számukra meleg egytál ételt készíteni (a váradiak tehát megemelték a fejadagokat) az alábbi nyersanyag és étel mennyiségből:

- 250 g kenyér,
 - 200 g hús, vagy 50 g zsír, vagy 150 gramm szárított tészta, esetleg 1 kiló krumpli;
 - 100 g színhús, vagy 150 gramm csontos hús;
 - 20 g zsír;
 - cukor, só, fűszer szükség szerint
 - 5 deci forró kávé, vagy tea. Meg kell jegyezni, hogy mivel a "gyarmatokkal" nem volt kereskedelmi kapcsolata az országnak, cikóriakávét adtak;
 - a gyermekeknek, terhes és szoptató anyáknak, aggoknak ezen felül tejet is adtak.
- A felsoroltak napi fejadagnak számítottak.¹¹

A városi eljárásság máig a bombázás napján hirdetményekkel tudatta a lakossággal, hogy hol és ki milyen segítségre jogosult (pénz, lakás, ruha, állomások... stb. - valamint, mindehhez milyen okmányokra... stb van szükség. Mindent összeszámítva megállapítható, hogy Nagyvárad közigazgatása és állomása aznap valóban jó munkát végzett, és példátlanul szolgáltattak mindegyik bombázott magyar városnak.

A Kolozsvárt megkötő kételtek 9 óra 8 perctől repültek át Zilah felett, nagymenyiségű repülőgépet zúdítva a város nyakába.¹² A repülőgépek visszatértek. Erdély fővárosában 9 óra 2 perckor szólaltak meg a szirénák, jelezve a légiradiót. A bombatámadás jóval nagyobb erejű volt, mint a váradi. A magyar légvédelem jelentése szerint mintegy 200 B-24-es Consolidated "Liberator" típusú gépmotoros bombázó szórta halálos terhét a városra. E szám valószínűleg túlzás, mert a ledobott bombák számából következtetve 140-150 gép nem lehetett több. A városra egyenként több, mint 1200 db. 500-1000 fontos rombolóbomba hullott, körülbelül 50 nem robbant fel, ezeket a honvédség tűzszerészei hatástalanították.¹²

A célpontra itt is a pályaudvar és környéke volt. 250 épület semmisült meg teljesen, köztük a pályaudvar, a

református kórház, az ŐœV Őœlelmszerraktára, a 2. sz. postahivatal. Súlyosan megrongálódott - ez azt jelenti, hogy megfelelő gazdasági elemzŐsen kell eldŐnteni, Őrdemes-e mŐg helyreállítani, vagy gazdaságosabb lebontani - 252 ŐpŐlet, kŐztŐk az ortopŐd kórház, tŐbb vasúti raktár Ős más ŐpŐlet, kŐzepsen (helyreállítható) a Marianum iskola, kollŐgium, helyŐrsŐgi kórház, tűzoltó laktanya stb.13

Kolozsvár jelentős ipari város volt. Országosan is fontos Őzemek sorakoztak a pályaudvar kŐrrŐl, ezek tŐbbsŐge nagyon súlyos károkat szenvedett. A Dermata Művek Bőr Ős Cipőgyár Rt. Magyarország második legnagyobb bőráru gyárát Ővi 840 vagon bőrt dolgozott fel, az ŐssztermelŐs 17%-át. 1944-ben gyakorlatilag már a honvŐdsŐnek Ős a nŐmet haderőnek termelt. TerŐletŐre 36 db. 500 fontos rombolóbomba hullott. Mintegy 2 millió p kár keletkezett. A helyreállítására 3 hónapra volt szŐksŐg.14 A Magyar Általános Gyufaipari Rt. kolozsvári gyára az országos ŐssztermenysisŐg 25%-át állította elő. 19 db 500-1000 fontos rombolóbomba találatlól kigyulladt Ős teljesen kiŐgett.15 A Fermata Művek FŐmárugyára 8 bomba hullott, teljesen lerombolva az ŐntŐdei rŐszt, súlyos károkat okozva a gyárban Ős megŐlve nŐgy munkást.16 TŐbb telitalálatot kapott BAATZ Ervin FurnŐr Ős Falemezgyára is, itt ketten vesztettŐk ŐletŐket. Teljesen megsemmisŐlt a vasúti mŐhely, Ős kŐnyben megrongálódott a Magyar AcŐlárugyár Ős a városi vágóhíd is.17

A bombáktól ŐletŐt veszítette 315 civil lakos, 25 magyar Ős 60 nŐmet katona, azaz 400 IŐlek. MegsebesŐlt 389 polgár szemŐly, 41 magyar Ős 50 nŐmet katona.18 A sebesŐltek teljes száma valószínűleg soha nem lesz megállapítható. A kŐnyű sŐrŐltek nagy rŐsze a kŐttŐzŐst Ős orvosi ellátást kŐvetően gyorsan hazament, Ős nem várta meg, amíg nyilvántartásba vettŐk. A háborús behívások, katonai szolgálat, a zsidó orvosok deportálása... stb. miatt az amúgyis kevés orvos Ős ápolónő nem Őrt rá az előírt bŐrŐkráciával foglalkozni nagyszámú sŐrŐlt gyors osztályozása Ős ellátása esetén. A gyors orvosi beavatkozás Őleteket mentett meg. EzŐrt a nyilvántartások felfektetŐsŐre csak utólag, a betegek ellátása után kerŐlt sor. Egy rŐszŐk viszont ekkor már eltávozott. Ez a helyzet az országban mindenŐtt kialakult, ahol sok áldozatot kŐvetelt a bombázás.19 A sebesŐltek száma tehát valószínűleg 20-25%-kal tŐbb lehetett.

A támadást gyakorlatilag nem zavarta itt sem senki Ős semmi. A város "IŐgvŐdelmŐt a bombatámadás alkalmával hat IŐgvŐdelmi gŐpágyú látta el. Ezek azonban csak 3.500 mŐterig hatásosak, márpedig a bombatámadást 6-8.000 mŐter magasságból hajtották vŐgre a támadó gŐpek..."20 A gŐpágyúk egyŐbkŐnt 64 IŐvŐst adtak le. Borsó falra...

A "Frantic I" alaposan megrázta az országot. EgyŐrtelművŐ vált, hogy a szŐvetsŐges IŐgierő gyakorlatilag az ország egŐsz terŐletŐt kŐpes támadni. Bebizonyosodott, hogy az ország nincs kellően felkŐszŐlve a IŐgiháborúra, Ős kiemelkedő fontosságú városai - pl. Debrecen, Kolozsvár, Nagyvárad... sőt mŐg Miskolc is, mert a IŐgvŐdelem csak Diósgyőrrre ŐpŐlt ki, oda is elŐgtelen mŐrtŐkben - maradtak teljesen fedezetlenŐl, kŐnyŐre-kedvŐre kiszolgáltatva támadó repŐlőgŐpeknek. A felháborodott visszhang nem is váratott magára sokáig. Kolozsvár TŐrvŐnyhatósági Jogú Szabad Királyi Város (THJ Sz. Kir. Város) főispánja, már kŐt nappal a bombatámadás után, jelentŐsŐben így ír a belŐgyminiszternek, miután felsorolta, hogy mikŐnt szerveztŐk meg a mentŐst Ős helyreállítást (egyŐbkŐnt hasonlóan pontosan Ős jól, mint Nagyváradon, csupán a hellyel való takarŐkoskodás ŐrdekŐben eltekintettem a tŐteles felsorolástól. Kolozsvár kŐzigazgatása Ős IŐgoltalma is kiemelkedően dolgozott, pŐldamutatón helyállt. P. I.): "... megengedhetetlen, hogy az ország második városa teljesen ki legyen szolgáltatva az ellensŐg kŐnyŐnek-kedvŐnek..." Felháborodott a IŐgvŐdelem hiánya Ős hibája miatt. "Itt mŐg csak azt kell megjegyeznem, hogy saját tapasztalatom a repŐlő állomáson igen sok vadászgŐp volt, de ezek a repŐlőtŐr polgári parancsnoktól kapott információ szerint felsőbb utasításra, a pilóták minden Őnfeláldozó ŐnkŐntes vállalkozása ellenŐre sem szállhattak fel. A felsőbb utasítás állítólag azŐrt volt tiltó, mert a gŐpek úgynevezett "HŐja" típusú gŐpek, amelyek a támadó Liberator gŐpekkel szemben... csak Őrtelmetlen áldozatok lettek volna. Ha tehát ez a helyzet, akkor ezek a gŐpek olyan helyre szállítandók, ahol felhasználhatók, Ős helyŐkbe olyan gŐpek hozandók, amelyek ha teljes vŐdelmet nem is nyújthatnak, de a lakosságban legalább a vŐdettsŐg ŐrzetŐt keltik. Ugyanez áll a IŐgvŐdelmi tŐzŐrsŐgre is..."21 Nagyon ősz jelentŐs. Őrzkelteti mind a városi lakosság mind a szamosfalvi repŐlőtŐr magyar pilótáinak kiszolgáltatott helyzetŐt. FŐlreŐrthetetlenŐl jelzi, hogy amit elmulasztanak időben, mŐg bŐkŐben megtenni a vŐdelem ŐrdekŐben, az már pótolhatatlan háborúban, Ős rendkívŐl vŐres áldozatokat kíván.

A belŐgyminiszter a kŐlŐnbŐző városokból Őrkező panaszokat, felháborodásokat Ősszegezve átkŐlde a vezŐrkarnak. A vezŐrkari főnŐk kiadta kivizsgálásra a IŐgvŐdelmi erők parancsnokának. Egy hónap múlva kapta meg a választ. A teljes okmányt mellŐkeltem e tanulmányhoz. Jellemző okmány. IskolapŐldája a műfelháborodásnak Ős a felelőssŐg elkenŐsŐnek (Lásd 1. sz. mellŐklet). A vezŐrkari főnŐk tisztában volt a helyzettel, Ős mivel nem tudott segíteni, nem volt IŐgvŐdelmi eszkŐze tŐbb a meglevőnŐl az országnak, Őrtelmetlennek ítŐlte a további vitát. VálaszlevelŐben kŐrte a belŐgyminisztert, hogy az Őrintett főispánokkal látogassák meg őt a kŐrdŐs megbeszŐlŐsŐre.22 Így is tŐrtŐnt, Ős a kŐrdŐst a felelős vezetők a "szőnyeg alá sŐpŐrtŐk". A teljes igazsághoz hozzátartozik, hogy 1944. nyarán már sem NŐmetország, sem szŐvetsŐgesei, Magyarország, Románia nem voltak abban a helyzetben, hogy akár egyetlen szŐvetsŐges hadászati bombatámadást kŐpesek lettek volna megakadályozni, csupán zavarni tudták.

3. 1944. augusztus-szeptember

Június-július hónapok az úgynevezett "olajháború" hetei voltak. A szövetséges légierő a normandiai partraszállás sikerét követően új feladatot kapott. Tájkre kellett bombázni a német, román, magyar, szlovák stb. kőolajipart. SPAAZT tábornok június 8-án kiadott a továbbiakban egészen a háború végéig átvényben maradt direktívája így határozza meg a fő feladatot: "Az elsődleges hadászati cél a továbbiakban az ellenséges katonai erő közanyagellátásának megakadályozása...23 Egymást követő hatalmas erejű támadásokkal augusztusra a német kőolaj- és műbenzinyártást az év elejének a 6%-ra (!) és a magyar egyharmadára szorították vissza.24

Észak-Erdélyben, a tanulmányomban nem tárgyalt átvényeket leszámítva, egészen augusztus elejéig viszonylag nyugalom volt. A helyzet augusztus 20-át követően változott meg gyökeresen. A román kiugrás és a Vörös Hadsereg gyors romániai előretérése alapvetően megváltoztatta a háború menetét és a társaságban. A 15. AAF egyik fontos feladata lett a Vörös Hadsereg támadásának támogatása. A céllistákra ismét felkerültek az észak-erdélyi, valamint a kelet-magyarországi vasúti pályaudvarok, rendezőpályaudvarok valamint a magyar és német katonai repülőterek. Egy rövid felsorolás is ösztökéli a bombatámadások intenzitását és sűrűségét. Szegedet augusztus 20, 24, 29-én és szeptember 2-áról 3-ára virradó éjszaka, Szolnokot augusztus 20, 28, 29-én és szeptember 1, 3, 5, 19-én érte bombatámadás, Debrecen szeptember 1-én és 21-én, Nyíregyházát pedig szeptember 6-án. Bombázták az Alföldön lévő összes állandó és tábori repülőteret is. E támadássorozathoz kapcsolódnak a Nagyvárad, Nagykároly és Szászrégen elleni bombatámadások is.

Időrendi sorrendben Nagyváradot, a repülőterén állomásozó német gépeket érte 1944. augusztus 30-án az első támadás. A rendelkezésre álló okmány nem tudott állást foglalni a támadó vadászgépek nemzetiségéről. Lehetnek amerikaiak, szovjetek vagy akár románok is. Az alacsonyán támadó és fedélzeti fegyvereiből tizedelő gépek 20-25 német repülőgépet felgyújtottak, majd gyorsan tovább repültek. A tucat ember veszítette életét.25 Másnap, 31-én 1 óra 5 és 20 perc között 16 amerikai "Mustang" (P-51-es) típusú vadászgép támadta meg a német repülőteret. Az Országos Légvédelmi Központ ismét nem jelezte előre a légitámadást, csak a helyi riasztás működött. Az alacsonyán támadó gépek a földön felgyújtottak 15 német repülőgépet. Egy, a repülőter melletti kis ház is leégett. Kettőn vesztett életét, és 7-en sebesültek meg.26 Ugyanezen a napon az amerikai gépek megtámadták a szászrégeni német tábori repülőteret is. A támadásról semmilyen részletes adat nem áll rendelkezésünkre, a tányen kívül.27 A Országos Légvédelmi Parancsnokság, valamint a honvédelmi minisztérium 35., 36. légtalmi osztályainak iratanyagai Budapest ostroma alatt megsemmisültek. A rendelkezésre álló és kiegészítő levéltárakban fellelhető iratok pedig hiányosak. Az erdélyi levéltárakban nem állt módomban kutatni, ezért előfordulhat, hogy egyes - elsősorban a katonai célok ellen végrehajtott - légitámadások adatai hiányosak, vagy nem kerültek elő, elkallódtak.

Szeptember 1-jén 11 óra 25-kor mintegy 80 amerikai bombázógép átvényelt Nagykároly felett. "...10 perc múlva visszatértek, de már csak egy követeltek, amelyben 27 gép volt, ezek között 6 vadászgép. A bombázást a szappangyárnál 11 óra 45 perckor kezdték meg, amikor már kb. 2500 m-re ereszkedtek le. Bombáikat az állomáson átfutó Budapest-máramarosszigeti sínpárok irányában, jobbra-balra, kb. 200-250 m széles sáv által meghatározható területre szórták le..."28-98 db. bombát dobtak le, közöttük 10 db. 1000 fontos, a többi 500 fontos volt. Közülük 2 db. nem robbant fel. Hárman - közöttük egy egy éves kisbaba és egy német katona - vesztett életét, és 18 sebesültek meg. A legsúlyosabb károk a vasútállomást, vasúti raktárakat érték, ahol 10 vagon és 5 vagon termék megsemmisült, és az "Erdély" Olaj-, Szappan- és Vegyékgyárt. 8 rombolóbomba találat megsemmisítette a gyár raktárait és margaringyártó valamint vízbontó üzemét. Sok ház megsemmisült a vasútállomás körüli HUNYADI, ARANY János, MIKSZÁTH Kálmán, BERCSÉNYI utcákban és a LUKY soron. 21 család, 53 lélek vált hajléktalanná. Székságokban helyezték el őket. A jóval nagyobb veszteséget az állomásfőnök és a szappangyár igazgatója előzte meg, akik a légitámadás elhangzásakor azonnal kiűzték az állomást és a gyárat. A rendelkezésre álló 15 perc alatt az emberek elhagyták az állomás körzetét.29

A város légtalmi szervezete viszont már korántsem dolgozott olyan jól, mint Kolozsvár vagy Nagyvárad. Az állomány egyharmada nem jelent meg menteni. A főszolgabíró a környező községek - Gencs és Kapoly - osztagait hozta segítségül és a leventéket. Két betemetett asszonyt kellett kiadni. Az ijedségen kívül "...komoly baja egyiknek sem történt".30

E napok valamelyikén, vagy néhány nappal később érte (érhette?) valószínűleg Szatmárnémetit is egy nagyerejű bombatámadás, mert egy szeptember végi pestszenterzsébeti polgármesteri jelentés írja, hogy a várost súlyos bombatámadás okozta károk felszámolására, a helyreállítás megszervezésére segítségül "...a tapasztalt ZSOLGYA Árpád... műszaki tanácsost küldi..." Szatmárnémetibe.31 A légitámadásról viszont egyetlen jelentés sem beszélt.

Az utolsó nagyerejű bombatámadás, amely észak-erdélyi város ellen irányult, 1944. szeptember 6-án Nagyváradot érte. E támadás azonban már a korábbiaktól eltérő politikai célú légtámadásorozat része volt. Szeptember áprilisa volt a nyitánya annak a többhetes légitámadás sorozatnak - elsősorban a fővárost érte - amely öjjel-nappal, szünet nélkül támadásokkal a magyar politikai vezetést akarta rákönyseríteni a fegyverszünet elfogadására, a román kiugrás követésére. Találón kibombázni Magyarországot a háborúból" célnak nevezte egy angol politikus a támadásokat.32

A meghatározó cselekmény mellett a főfeladat továbbra is a Vörös Hadsereg előterében a németeknek támogatása volt. Csapatok ekkor már napok óta Székelyföld területén (Újvárfalva) harcoltak, és páncélos erőik szeptember 5-én elfoglalták Békéscsaba bombatámadások során a vasúti csomópontokra, állomásokra, hidakra és repülőterekre sorozatos lévegicsapásokat. Szeptember 6-án Nagyvárád mellett Nyíregyháza és Újvidék vasútállomásait érte szőnyegbombázás, valamint több repülőteret és a Kárpátok hídjait támadták. A légi hadművelet sem módszereiben, sem intenzitásában nem kímélte meg a június másodikait.³³

Nagyváradon - nagyjából Nyíregyházával azonos időben - 10 óra 55 perckor szökött meg a szőnyegbombázás. A lévegicsapás 11 óra 10 perckor kezdődött, és 10 percig tartott. 108 "Liberátor" 1249 db 500 és 1000 fontos rombolóbombát hajított a vasútállomásra, - amely természetesen ismét betérítette a környéket is - és váradvelencei, valamint öszipusztai vasútállomásokra. A Kárpátok vasúti hídja is súlyosan megrongálódott.³⁴ A városban súlyosan, vagy teljesen megrongálódott 680 ház - és magánlakás. (A jelentés nem részletezi.) 906 család, 2718 ember vált hajléktalanná. A város polgárai közül 145-en vesztették életüket, és ami a legfájdalmasabb, közülük 41 katonai gyermek volt. Továbbá meghalt 71 német katona és ápolónő, akik a pályaudvaron tartózkodtak. 87 sebesült közül 45 került kórházba.³⁵

A repülőgépek elvonulása után a németek azonnal megkezdték a mentést és a kárfelszámolást. A munkában az összes hatósági német szervezet teljes erővel, valamint a környező falvakból berendelt alakulatokkal közösen dolgozott. A munkába bekapcsolódott a honvédség és a Wehrmacht - Várád tartozkodó erővel, mentőautóival.

4. A szovjet gépek repülőgépeinek támadásai

1944. július végére a Vörös Hadsereg Kárpátalja előterében felfelé fordított a Kárpátok gerincein kiépített magyar védővonalakra, és bár több kísérlettel sem tudta áttörni a védelmet, intenzív lévegicsapásokat indított az ungi, békéscsabai és ugozsai magyar városok és a környező települések ellen. E támadások átcaptak Észak-Erdélyre is. Szovjet felderítő repülőgépek szinte naponta repültek át a határon. A felderítés tevékenységének érdekében egyetlen napot emelek ki, 1944. augusztus 8-át, tehát katonai repülőgépek előkészítési időszakának egy jellegzetes napját. Reggel a német vezetés jelentette, hogy Románia területi lévegicsapások folytak. 9 óra perckor Kolozsvár városában 1 szovjet felderítő repülőgép berepült, néhány katonát írt le a város felett, majd Szászrégen-Nagybánya-Máramarossziget útvonalon 10 óra 50 perckor elhagyta az ország határát. Egy másik gép 10 óra 03-kor Gyergyóakánál repült be, majd Borsányra fordulva végigrepült a Kárpátok felett, és 11 óra körül Kárpátalján hagyta el a magyar határt.³⁶ Átlag nap volt. A leírtak bármelyik napra ráhúzhatók. Több berepülés után, az első jelentősebb szovjet bombatámadás 1944. augusztus 17-én 21 és 22 óra között a Csík megyei Ditró, mintegy 100 foszforos gyújtóbombát és 10 rombolóbombát dobott a településre, a rombolókat pedig nagyrészt a vasútállomásra. Kilenc ház teljesen kiégett, valamint közösen elpusztult. Egy ember megsebesült, mintegy 20 szarvasmarha, sok juh, sertés elpusztult.³⁷ Egy repülőgép úgy látszik eltávolítható, mert néhány gyújtóbombát a helyi Gyergyóremet erre dobott.³⁸ Valamint Ditró a szovjetek érdeklődésének homlokterében lehetett, mert már előző nap éjszaka dobott le a környező vidékre - a mezőkre - néhány romboló bombát és 15-én 2 óra körül feltehetően feltételezett partizánoknak az 1492. magassági pontnál közösen a németek elleni támadást, valamint 2 főzöldet. Tartalmuk szárított kenyér, rizs, húskonzervek, margarin, orosz tea, dohány és közifegyver lőszer, valamint 2 főzöldet volt. A csendőri jelentések nem írtak partizánokról a környéken.³⁹ Az amerikai bombázásoktól eltérően a szovjetek legtöbbször kis méretűekben - géppár, raj, legfeljebb század - hajtották végre a támadásokat. Éjszaka pedig, az összes repülőgépek elkerülésére érdekében, egyesével repültek rá a célra. Így volt ez a Maros-Torda megyei Palotailván is augusztus 19-én 21 óra perckor amikor egy szovjet éjszakai bombázógép a német katonák elhelyezési körzetében 3 db. gyújtóbombát dobott le, közösen elvesztve.⁴⁰

Augusztus 20-a után megszorították a támadások. 24-én 22 óra 30-kor feltehetően egy gép, 82 db. "orosz" 5 kg-os gyújtóbombát dobott a közönségre. Nagy részük nem robbant fel, így csak kárt okoztak.⁴¹ Nyugati irányba, az Ukrajnából berepülő szovjet repülőgépek Észak-Erdély területén legtávolabb Szatmárnémetit bombázták. Szeptember 22-én 22 óra 10 perckor 3 "orosz repülőgép" "sok romboló, gyújtó és világító bombát" dobott a városra. A világító bombákat a német nyelv "sztálingyertyáknak" nevezte, félggetlenül attól, hogy britek, vagy szovjetek használták. A városban 1 ember életét veszítette, és 3-an megsebesültek.⁴² Augusztus 28-án 22 óra 10 és 20 perc között 5 db. nagy romboló és 5 db. világító bombát vetettek a városra. Át emeletes és földszintes ház rongálódott meg. Egy gyermek életét veszítette, és három nő megsebesült.⁴³ Augusztus 30-án 21 óra 6 perckor ismét bombázták a várost. 4 romboló és 4 világító bomba mindössze közösen lakóházat rongált meg környékben és súlyosan megsebesített közösen.⁴⁴

Egy nappal korábban Szolnok-Doboka megyében egy szovjet gép 8 db. kisebb rombolóbombát vetett Székelybethlenfalvára, csak kárt okozva.⁴⁵ Továbbá Máramarosszigetet érte délelőtt 11 óra 5 perckor lévegicsapás. Egy szovjet bombázó 1 db. 50 kg-os és 1 db. 100 kg-os bombát vetett a városra. A 100 kg-os nem robbant fel. 1 ház összeomlott, 4 megrongálódott és 4 ember megsebesült.⁴⁶

Augusztus 31-én reggel 7 óra 10 perckor Radnótfája (Maros-Torda megye) melletti német tábori repülőteret 20 ellenséges repülőgép alacsonyan szállva megtámadta. Földzeti fegyverekkel a földön lévő katonák elleni típusú gépek közül 53-at felgyújtottak. A gépek teljesen kiégték. Az időközben felszálló német vadászgépek 4 támadó

repülőgépet lelőttek. Egy pilóta ejtőernyővel kiugrott. Elfogták. A többi bentégett a lelőtt gépekben. A német katonák kárzáról tájékoztatóban súlyosan megsebesültek. Az alacsonyán támadó gépek a repülőgépek kárelőzében legelősző gulyábnak nyolc tehenet lemészároltak.

Valószínűleg ugyanezek a gépek néhány perccel később rácsaptak a Lövőr (Maros-Torda) melletti magyar tábori repülőgépre is. A felderítő álló 11 gépből egyet felderítettek és egyet megrongáltak. Egy magyar repülőkatona megsebesült.47

Szeptember 1-jén ismét Gyergyóremetért érte bombatámadás. Szovjet gépek egy lőgépiaként dobtak a falura. Át lőhunyit el.48

Szeptember 3-án a Szolnok-Doboka megyei Ispánmezőre 11 rombolóbombát vetettek az "oroszi" gépek, nem okozva lőnyeges károkat. Ugyanezen dőlelőtt Palotailva mellett lőgiharcban a szovjetek lelőttek egy német repülőgépet. Kárelőzete ejtőernyővel kiugrott, de szelvényethalt, mert ernyője nem nyílt ki.49

Továbbra is szeptember 3-ánál maradva: Dőlelőtt Kolozsvárt érte feltehetően szovjet bombatámadás. A veszteségek adatait a magyarországi levéltári anyagból nem lehetett megállapítani. Hő szelvény telepőlést is lőrt szovjet lőgitámadás. Balavására (Maros-Torda) 10 rombolóbombát vetettek. Egy lőlek meghalt, hárman súlyosan és mintegy tízen kárnyebben megsebesültek. Sok ház leégett, és számtalan állat elpusztult. Megfigyelhető, hogy amíg a június 2.-ai bombatámadásról szóló - és időzett- adatok mindent pontosan, részletezve feltüntetnek, szeptember elején már sok az általánosítás, pontatlanság. A jelentést készítő rendőrségek, csendőrségek, városi-közlekedési előjáróságok érezhetően kapkodnak, bizonytalankodnak. De nézzük tovább az aznapi eseményeket. Udvarhely megyében Zetelakán egy súlyos gyújtóbombákkal végrehajtott bombatámadás kárelőzéseként 50 ház leégett, ketten meghaltak és 30-an megsebesültek. 12 gyújtóbomba nem robban fel. Ez is jelzi, mily sokat dobtak a kárelőzre. A szintén udvarhelyi kárelőzők emőnyfalván, bár áldozat nem volt, egy ház leégett. Csíkmadarásra 2 romboló, Óradnára (Beszterce-Naszód megye) 5 gyújtóbombát vetettek. Egyik bombázás sem okozott nagyobb károkat. Hasonló volt a helyzet Telcsen (Beszterce-Naszód) is, ahol bár 12 nagytelő megő rombolóbombát dobtak le, mindössze egy tehenet esett áldozatul. A Maros-Torda megyei Teke közlekedőget viszont súlyos bombatámadás érte. Hat lőlek hunyt ki kárelőkre, és heten sebesültek meg. Sok ház és az iskola is megsemmisült, illetve megrongálódott. Másnap, szeptember 4-én Bethlenre (Maros-Torda) vetettek 4 rombolóbombát, négyen sebesültek meg.50

A magyar kormányzat 1944. szeptember 6-án elrendelte Szelvényrőld kiőritést. A jelentések fokozatosan csökkentek, majd megszűntek...

7-én ismét bombázták Ditrót, ez alkalommal a vasútállomást. Az áldozatok száma és a rombolás mértéke ismeretlen.51 Szeptember 8-án Gyergyószentmiklóásra 8 rombolóbomba hullott. A veszteség itt is ismeretlen.52 Még aznap Borgóprundra (Beszterce-Naszód) 6 bombát dobtak. Itt kő magyar katona sebesült meg.53 Másnap szeptember 9-én Szászrégent bombázták. A kár, veszteség mértéke itt is ismeretlen.

Kolozsvár előterében tombolt a tordai csata. Így a szovjet és részben a román lőgitevénykenység súlypontja is Észak-Erdőly kárelőző és nyugati terőleteire tevődött át. Dőst 14-én bombázzák előszel. Egy ember meghalt, hárman megsebesültek, és az utászaktanya súlyosan megrongálódott. Három nap múlva, szeptember 17-én a vasútállomást és kárelőzőkért érő súlyos szovjet bombatámadás. A raktárak teljesen kiőgnek és a jelentés az áldozatok számának meghatározása nélkő megjegyzi, hogy sok halott és sebesült van. 19-én újra bombázzák a várost. Ez alkalommal a kár csekély, és nincs halott, viszont "sok a sebesült".54

A legsúlyosabb szovjet bombatámadás szeptember 16-án Szatmárnemőre ér, amelyet, bár kisebb erővel, 17-én és 19-én megismételnek. Ásszesen kárelőzel 1000 nagymérető rombolóbombát (azaz 250-500 kg telőmegő) dobtak a városra 130-an haltak és 350-en sebesültek meg. "A városban lőpsőben lővő ház nincs - jegyzi meg a csendőrség jelentéső majd így folytatja - A lakosság 50%-a hajlőktalanná vált, és a kárelőzőkbeli falvakba menekült. A hatóságok, hivatalok és intézetek nagyrésze elhagyta a várost. Villany-, vízszolgáltatás és távbeszélő ősszekelőtt és nincs." Sajnos ennél részletesebb jelentés jelenleg nem áll a szerző rendelkezésőre. E néhány sor, mindössze felőld, azonban jelzi, hogy a várost valóban rendkívő súlyos bombatámadás érte. Ily nagy veszteséget csak az amerikai szőnyegbombázások szoktak okozni. Valószínűleg a szovjet lőgierő is a szőnyegbombázás módszert alkalmazhatta.55

Szeptember 16-án még Csúcsára (Bihar), Halmira (Ugocsa), hullottak bombák. Az időben kő napot visszaugorva, 14-én 21 óra 22 perckor pedig egy szovjet gép Nagybánya MÁV vasútállomását és a Hungária vegyipari gyárát bombázta. Egyik támadás sem volt jelentős.56 A jelentések nem beszélnek az áldozatokról. És most már a továbbiakban valóban "távirati stőlusban" felerőlv a bombatámadásokat, mivel a beőrközett jelentések telőbbségre is távirat, vagy telefonon jelentett "távmondatt" volt. Szeptember 17. Királydaróc (Szatmár) 14 rombolóbomba, a kár: 3 ház megrongálódott; Halmi (Ugocsa) 5 rombolóbomba, sem kár, sem veszteség nem volt. Érszentmihály 6 rombolóbomba, Siter (Bihar) 4 rombolóbomba. Mindkőtelő kárelőzőben kisebb lőpőletkárók fordultak elő. Szeptember 19-én Szamosújvárt bombázzák. Az áldozatok száma: 2 halott és 1 sebesült.

Szeptember 20. Zilah. A bombatámadás a vasútállomást érte. A részletek ismeretlenek.

Szeptember 21. Bors (Bihar), rombolóbomba, Kőrösstarján (Bihar) 4 rombolóbomba. A jelentésekben nincs szó veszteségekről.⁵⁷

És végül szeptember 25. Erdővásárhelyen (Szolnok-Doboka) légiharcban a magyar vadászgépek lelőttek egy román repülőgépet. A pilóta ejtőernyővel kiugrott, majd az erdőségeken eltűnt.⁵⁸ Ezzel a hivatalos magyar jelentések összesen adatát számbavettük.⁵⁹ Továbbiakra valószínűleg már csak az egyes volt megyék, vagy városok, községek iratanyagai közül bukkanhatunk. Esetleg magángyűjteményekben.

Az amerikai és a szovjet bombázások végrehajtási módszereit, célpontjait... stb. összevetve megállapítható, hogy amíg az amerikai támadásoknak kivétel nélkül minden esetben pontosan meghatározható katonai, ipari, közlekedési célpontjai voltak, addig a szovjet támadások egy részéről már közel sem mutatható ki ilyen határozott célterület. Látszólag esetenként teljesen rendszertelenül bombázták az erdélyi falvakat, városokat. Így például Szatmárnémetit. Úgy tűnik, elsősorban lélektani hatást akartak elérni, megtéríteni a lakosság erkölcsi ellenálló erejét. Ez esetben nyilvánvalóan mindegy volt, a város mely részére dobják a bombákat. Mivel azonban a felsorolt és bemutatott bombatámadások 1944. szeptemberi jelentéseinek nagy többsége már nem szakmailag megalapozott légigotalmi - mai szóhasználattal: polgári védelmi - jelentés, hanem rendőri, csendőri... stb., az is lehetséges, hogy károsítói nem voltak felkészülve szovjet jelentések összeállítására, így csak feltételezhetőként állítható, hogy a károsítható célok között lehetnek lebecsülték.

Amikor szeptemberben a hadműveletek áttértek a Székelyföldre, majd néhány héttel később fokozatosan végiggördültek egész Észak-Erdélyen, a jelentések megritkultak, hiányossá váltak. A korábban jól működő rendszer észrevehetően fellazult. Ezért a hadműveleteket kísérő, feltehetően céljaink szovjet és román légitevékenység nyomkövetését. A magyar és német katonai jelentések pedig az esetek többségében nem tértek ki a polgári lakosságot érintő veszteségekre, károokra.

Befejezésül néhány mondat a felhasznált forrásokról. Rövid eszmefuttatásomhoz a Hadtörténelmi Intézet és Levéltárban (HIL), illetve a magyar Országos Levéltárban (OL) 1997. júliusáig fellelhető iratanyagokat használtam fel. Elsősorban a légigotalmi, rendőrségi és csendőrségi jelentésekre támaszkodtam. Mint már korábban jeleztem, a főváros ostromakor a légvédelmi és légigotalmi iratok nagy többsége megsemmisült, elgátt. A HIL és az OL iratok pedig hiányos. A részletek bemutatására példának a községek és rendőrséggel nem rendelkező kisvárosok eseményeit teljesen rágó napi csendőrségi és szűzfoglaló jelentések hiányaira térek csak ki. A román kiugrást a másfél hónap iratanyagából hiányzik a szeptember 3.-i, 8.-i, 10.-i, 24.-i, 29.-i, 30.-i, október 1.-i, 4.-i, 8.-i, 11.-i és 12.-i. Először a tordai csata eseményeire hivatkozom ahhoz, hogy feltételezzem, állásonk légitevékenység volt e napokon is. Dolgozatomban leírtak egyértelműen nem a teljes cépet nyújtják az időszakról. Minden valószínűség szerint jó néhány község, kisváros elleni bombatámadás kimaradt a vázolt cépből. Pótlásukhoz azonban a volt Észak-erdélyi helyi irattárak, anyakönyvi feljegyzések anyagában kéne búvárkodni. Erre jelenleg nincs mód.⁵⁵

Az Észak-Erdély feletti légiháború teljességéhez hozzátartoznak még a repülőgépek, a német, amerikai és szovjet propagandaakciók, továbbá a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg valamint a lengyel Honi Hadsereg (Armija Krajowa) hadianyagutánpótlását végző szovjet, illetve brit légig szállítások bemutatása is. E témákra szándékosan nem tértem ki, mivel megdupláznák írásom amúgy is bő terjedelmét. Előre legyen meg az olvasók csupán egy témájáról közlőssel. 1944. nyarán - köztudottan a varsói felkelés napjaiban - Ájszakánkat 100-150 szovjet és brit szállítórepülő is megtette az utat Jugoszláviába, valamint Varsóba. Oda-visszatérőben áthaladva Erdély felé.

Mindent összevetve megállapítható, hogy Észak-Erdély kétféle nagyvárosát, Kolozsvárt, Nagyváradot, továbbá Szatmárnémetit és Nagykárolyt leszámítva, az akkori Magyarország bombatámadásoknak legkevésbé kitett területének számított. Megjegyezzük: hála istennek, mivel a magyar honi légvédelem által is leggyengébben védett terület volt.

Jegyzet

1. A szövetségesek második világháború alatti tevékenységét a károsító tényezők alapján mutatom be: Magyarország a második világháborúban. Lexikon. Magyar Hadtudományi Társaság - Petit Real Könyvkiadó Budapest 1996; PATAKY Iván, ROZSOS László, SÁRHIDAI Gyula: Légiháború Magyarország felett I-II. Zrínyi Kiadó. Budapest 1991-92

2. GROEHLER, Olaf: A légig háborúk története. 1910-1970. Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest 1980; PIEKALKIEWICZ, Janusz: Luftkrieg 1939-1945. Tatsachenbericht. München 1978; MACISAAC, David: Strategic Bombing in World War II. New York, 1976

3. MARSHALL, George, tábornagy: Így győztünk. Az USA vezérkari főnökének jelentése... Franklin társulat. Budapest. 60. o.

4. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 31-38. o.

5. CARTER, Kit C. - MUELLER, Robert: The Army Air Force in World War II., Combat Chronology 1941-1945. Washington, 1973

6. Országos Levéltár (a továbbiakban: OL) K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. M. kir. honvédelmi erők parancsnoksága. 38. 333. szám / Eln. 1944

7. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 161-162. Nagyvárad polgármesterének jelentése a június 2-i bombatámadásról.

8. Ugyanott

9. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k.

10. Lásd: 7. sz. jegyzetet.

11. OL K-150 BM. 3581. V. Kútő 7. tárt. Szilágy vármegye alispánja. 9880/1944. Látogatási kérelmet... Bihar megye, illetve Kolozsvár sz. kir. város intézkedése nem maradt fenn. Ismerve a magyarországi intézkedéseket a kő város kibombázottainak ellátása megegyezhetett a leírtakkal.

12. OL K-149. BM. res. 247. cs. 1944. 2. A kolozsvári rendőrkapitány (látogatási parancsnok) jelentése a június 2-i bombatámadásról

13. Ugyanott

14. Hadtörténelmi Intézet és Levéltár (a továbbiakban: HIL). Hadiipari Bombakártyai Bizottság (a továbbiakban: HABOB) nyilvántartásai: 51/1944. szám

15. HIL. HABOB. 53/1944. szám

16. HIL. BABOB. 52/1944. szám

17. HIL. HABOB. 114/1944., 169/1944., 170/1944. számok

18. Lásd 12. sz. jegyzetet.

19. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k.

20. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. Lásd: 6. sz. jegyzetet

21. OL K-149. BM. res. 274. cs. f. 163-166. Kolozsvár THJ. sz. kir. város főispánja. sz.: 1062/1944

22. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 167

23. BIERKENFELD, Wolfgang: Der Synthetische Treibstoff 1933-1945. Musterschmidt Verlag. Göttingen, 1964. 184-185. o.

24. BIERKENFELD: i. m., GROEHLER: i. m., 128. o., Hadtörténelmi Közlemények, 1987. 3. sz. 502. o.

25. OL. K-150. BM. 3583. cs. V. kútő 7. tárt. M. kir. csendőr központi nyomozó parancsnokság (a továbbiakban: CsKNyP). Ideiglenes eseményösszeírás. Budapest 1944. augusztus 31. A kérelmekben, járásokban tártot összeírás a háborúval kapcsolatos jelentés a csendőrség feladatkörébe tartozott, csak a városokban volt a rendőrkapitány egyben a látogatási parancsnoka is. A járásokban e feladatkör ellátása a fősolgabíró hatáskörébe tartozott.

26. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútő 7. tárt. BM közbiztonsági osztály. Sz. n. 1/4. Telefonjelentés fűljegyzése.

27. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 253. o. Kimutatás a magyarországi helységeket őrt bombatámadásokról. Az 1944. aug. 31-én Szászregent őrt amerikai bombatámadás szerepel az amerikai okmányokban, leírásokban, de semmilyen magyarországi okmányban nyomát nem találtam.

28. OL. K-150. BM. Ált. 3573. cs. 31. tárt. 1944. f. 76160. Nagykároly megyei város polgármestere. 14. 108. / 1944. sz. Helyzetjelentés az 1944. szept. 1-i bombatámadásról.

29. HIL. HABOB. 124/1944. szám

30. Lásd: 28. sz. jegyzetet

31. OL K-150. BM. Ált. 3572. cs. 31. t. tel. 1944. f. 74. 864.
32. PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI: i. m. II. k. 169-183. o.
33. CARTER, Mueller: i. m. dátum szerint
34. OL. K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Á–sszefoglaló jelent. 1944. szept. 7.
35. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 71. Á–sszesített kárjelentés Nagyvárad 1944. szept. 6-i bombázásáról.
36. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 562-563.
HM. 123. 822. szám. / eln. 35-1944. Napi I. eseményjelentés
37. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútfő 7. t. tel. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. aug. 19.
38. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 2.
39. Lásd 37. jegyzetet.
40. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. f. 152-153. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 21.
41. Uo. f. 1726. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. 1944. aug. 24.
42. OL K-150. BM. 3583. cs. V. Kútfő 7. t. tel. Távbeszélőjelentés f. jegyzése. 1944. aug. 22.
43. U. o. Szatmárnémeti városi I. g. l. parancsnok kárjelentése. Szám: 3161 sz./1944
44. Uo. Kárjelentés. Szám: 3161/1. sz./1944
45. Uo. A székelyudvarhelyi csendőrség telefonjelentése 1944. aug. 29.
46. Uo. Máramarossziget városi I. g. l. parancsnok kárjelentése. Sz.: 267/1944
47. Hadtörténelmi Intézet és Levéltár (HIL) Personaliák, ANDREÁNSZKY Jenő hagyaték. M. kir. csendőrség k. nyomozóparancsnokság. Ideiglenes eseményösszesítés. Budapest. 1994. szeptember 9-én. 9-10. bejegyzés
48. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 14. sz. bejegyzés.
49. OL K-149. BM. res. 274. cs. 1944. 2. CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 4.
50. Uo. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 12
51. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 18. sz. bejegyzés
52. Dr. TOMBOR Tibor: Magyarország a bombák záporában 1939-1944. Kézirat. A BM PVOP birtokában. Kiadás alatt.
53. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 11. 22. sz. bejegyzés
54. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 18. 23. sz. valamint szept. 21. 27. sz. bejegyzések.
55. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. szept. 25. 3. sz. bejegyzés.
56. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 16., 26., 29. bejegyzés.
57. HIL. Personaliák... CsKNyP. Ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. szept. 18.-tól 25.-ig terjedő napok adataiból.
58. HIL. Personaliák... CsKNyP. ideiglenes eseményösszesítés. Bp. 1944. okt. 5. 1. sz. bejegyzés.
59. A korabeli szovjet és román hadijelentésekből kigyűjthető még, hogy augusztus 31-én Ojtozt, szeptember 7-én Nagyváradot, 15-én Kolozsvárt, Szamosfalvát bombázták, a román királyi I. g. er. g. pei pedig szeptember 15. és október 9. között Kolozsvárt t. b. r, Gyalut, Csucsát, Apahidát, Szamosfalvát, Pusztacsánt, Dezmért valamint

az alkenyÁ©ri tábori repÁ¼lőteret. E támadásokról azonban magyar kárjelentÁ©st, vagy megerősítÁ©st nem leltem.

Budapest, 1997, július 21.

MellÁ©klet

(RÁ¼vidítÁ©sjegyzÁ©k a mellÁ©klethez

á. ágyú/ágyús

BÁ¼m. belÁ¼gyminiszter, belÁ¼gyminisztÁ©rium

dd. dandár

F. Á©. folyó Á©v

gá. gÁ©págyú

IÁ©go. IÁ©goltalom/IÁ©goltalmi

Igv. IÁ©gvÁ©delem/IÁ©gvÁ©delmi

Igv.tÁ¼. IÁ©gvÁ©delmi tÁ¼zÁ©r

OrlÁ©kÁ¼z. Országos IÁ©gvÁ©delmi kÁ¼zpont

pk. parancsnok

pu. pályaudvar

rep. repÁ¼lő

tád. támadás

vad. rep. vadászrepÁ¼lő

Vkf./vkf. vezÁ©rkari főnÁ¼k/vezÁ©rkari főnÁ¼ksÁ©g

Á¼. Á¼teg)

Másolat

M. kir. honvÁ©d IÁ©gvÁ©delmi erők parancsnoksága.

(Budapest, 9. Postafiók 21.)

38.333. szám

Eln.-1944

A Igv. tÁ¼-t Á©rt súlyos tád. a BÁ¼m.

kÁ¼zegei rÁ©szÁ©röl

M. kir. honvÁ©d VezÁ©rkar FőnÁ¼k Urnak!

Budapest, 1944. Á©vi július hó 21-Á©n.

Budapest

Az 5671. vkf. szsgd. 1944. sz.-ra:

I. A m. kir. BelÁ¼gyminiszter úr 10.866. sz. átiratára a kÁ¼vetkezőket jelentem:

a.Kolozsvár-on sem magyar, sem nÁ©met vadászrepÁ¼lők nincsenek Á©s a IÁ©gitámadás időpontjában sem voltak. Ha a - jelentÁ©s állítása szerint - valamifÁ©le rep. egysÁ©g volt is ott, ezek nyilvánvalóan "minden Á¼nfeláldozó Á¼nkÁ©ntes vállalkozásuk dacára sem szállhattak fel", mert eredmÁ©ny nÁ©lkÁ¼li Á¼nyilkosság számba megy a IÁ©giharcra nem

szerkesztett Ács alkalmatlan gÁcpekkel az olyan kÁrtelÁckek megtámadása, mint amilyenek június hó 2-án Kolozsvárt megtámadták.

Kolozsvár IÁcgvÁcdelmÁct a bombatád. alkalmával hat lgv. gá. látta el. Ezek azonban csak 3.500 m-ig hatásosak, márpedig a bombatád-t 6-8000 m magasságból hajtották vÁcgre a tád-ó gÁcpek. A gá.-k hatásos lötávolságán belül repÁlő egyes gÁcpekre a gá.-k 64 IÁcvtÁcst adtak le.

b. Nagyvárad-ra vontakozólag: Az OriÁckÁrtz. Kelet-magyarország-i távbeszÁclő vonalai 9 óra 06 perc, ill. 9 óra 08 perckor a Szolnok-i elágazó vezetÁckek bombatalálata folytán az ErdÁly felÁc vezető távbeszÁclő vonalak megszakadtak, tehát így állt elő az a helyzet, hogy "nem szerzett tudomást a nagyobb kÁrtelÁckekből leszakadó kisebb rÁcszról".

A városban lgv. tÁ¼. nincs, így nem is mÁcfdhetett.

c. Miskolc-ra vonatkozó megállapítások helytállóak.

d. Szolnok tÁ¼. áll-ba van 2 lgv. Ác. Á¼. Ács 12 lgv. gá.

Az előbbiek feladata a Szolnok-i Tisza hid lgv.-e, a lgv. gá-k Szolnok-Szajol pu.-ok, A Szolnok-i tiszta híd, vasuti felÁcpi tmÁcnyek Ács a kÁrtzuti hid lgv.-Áct látják el.

Az á. Á¼-ek 61 IÁcvtÁcst adtak le.

A tád. vÁcgrehajításának időpontjában 2520 db. lgv. á. Ács 11520 db lgv. gá. lőszer volt a tÁ¼. állásokban.

Hogy a tÁ¼. állás rendszerben levő Ác. Á¼-ek Ács lgv. gá. fÁciszakaszok nem tudtak nagyobb tűzhatást kifejteni, annak oka - a tád. után utasításomra azonnal kiszállt lgv. tÁ¼. dd. pk-i megállapítás szerint - abban keresendő, hogy az Á¼-k tÁ¼zhatás kÁrtzetÁcn felÁc, illetve a hatásos tÁ¼zhatás terÁcletÁcn kivÁc, tÁrtÁcnyek úgy a rárepÁcIÁcsek, mint a bombatád-ok.

Szolnok-on lgv. vad. repÁclőink nincsenek.

e. Debrecen-ben sem lgv. tÁ¼., sem lgv. vad. rep.-ők nincsenek.

f. Szeged-re vonatkozó jelentÁcsre ÁcszrevÁctelem nincs.

II. Az egÁcs jelentÁcs azt tÁ¼krÁrtzi vissza, hogy a magyar kÁrtzigazgatás felelős tÁcnyezői - mert nyilvánvalóan tőlÁc származnak a jelentÁcs egyes pontjai - mikÁcpen vÁclednek a m. kir. honvÁc dsÁc vezetÁcse Ács vezetői felÁc, ahelyett azok ellen, akik hasonló módon nyilatkoznak, maguk, saját hatáskÁrt rÁc kÁrtin belül, tÁrtvÁcnyadta szigorukkal a legerÁc lyesebben IÁc pnÁcnek fel.

A lgv. tÁ¼-t Ácrt súlyos Ács lealázó támadásokkal kapcsolatban a kÁrtvetkező kÁc rÁcseimet Ács javaslataimat terjesztem elő

ad a. KÁc rem annak a minősíthetetlen vádnak leghatározottabb Ács legerÁc lyesebb visszautasítását, mely szerint a magyar vezetÁcs megakadályozta volna a repÁclő szemÁc lyezetet abban, hogy kÁrt telessÁc gÁct teljesíthesse. Ez olyan vád, amelyÁcrt valakinek felelni kell. Javasolom, hogy a Vkf. kÁc IÁc n biróság az Ác gyet vizsgálta ki.

A jelentÁcst megsÁc vevező IÁc gó. pk-nak (városi rendőrkapitány) tudnia kellene, hogy a várost vÁc dő lgv. tÁ¼. miÁcrt "nem mÁcfdÁc tt", ahelyett hogy jelentÁcs Ác ben foglalt állításával azt a látszatot keltse, hogy a lgv. tÁ¼. nem teljesíti kÁrt telessÁc gÁct. A lgv. tÁ¼. állásokban ezen tád. alatt 1 hōsi halott Ács 12 fő sebesÁc lt vesztesÁc g volt.

ad b. KÁc rem Nagyvárad város IÁc gó. pk-ának, illetve rendőrkapitányának, felelōssÁc gre vonását azÁcrt, mert IÁc gó pk.-i minōsÁc gben nem tudja, hogy a városnak "IÁc gelhárítás"-ra egyetlen szak-lgv. tÁ¼ zesz kÁrt z sem áll rendelkezÁc sÁc re, Ács mÁc gis azt írja, hogy "a IÁc gelhárítás nem mÁcfdÁc tt".

ad c. A Szolnok-i rendőrkapitány arra alapozza jelentÁcs Ác t, amit a városban "suttognak".

Neki kellett volna kinyomoznia a "suttogás" eredetÁc t, felderíteni a tÁc nyeket Ács megindítani a "Suttogók" ellen tÁrt vÁc nyad lehetsÁc gei alapján a megtorlást. Ehelyett vádaskodik, ezzel szítja a bomlasztó propagandát, illetve annak terjesztōjÁc vÁc Ács rÁc szesÁc vÁc válik.

A tád. -t kÁrt vető napon - állítólag - az rontotta volna a lakosság hangulatát, hogy saját rep. gÁcpek "alacsonyán repÁc lve dÁc bÁc rt gÁc sÁc kkel felkeltettÁc k őket". Majd azzal, hogy "a kÁc t nap múlva tÁrt rÁc t Ác jje li zavaró repÁc lÁc s alkalmával pedig a lgv. tÁ¼. -Ác nk Ác lÁc nken tÁ¼ zelt a város IÁc gi terÁc ben áthaladó ellensÁc ges gÁc pekre.

Ezek gyerekes megállapítások felelōssÁc gteljes állásban IÁc vō szemÁc ly szájából.

Általános ismert tény, hogy az első lázadás mindenütt (mind Angliában, mind Németországban, mind Magyarországon) megrendíti az idegeket, de éppen a felelős állásban lévő polgári mivoltásoknak kellene teljes odaadásukkal azon lenni, hogy ez megszűnjön. Ez az igyekezet a jelentsekből a legvátolabbról sem világlik ki, sőt a látszat azt mutatja, hogy ezek a személyek éppen úgy - sőt talán fokozott mértékben - betegek a teljes pánik hangulatának, mert másképp el sem képzelhető, hogy ilyen jelentések jussanak a Belügyminiszter úrhoz.

Kérem az összes vádaskodók felelősségére vonását, hogy ez által mind a leg. tény. fegyvernem, mind a magyar honvédség összes elgötelt nyerjen a felelőtlen fecsegőnek magyar emberhez nem mivoltó vádaskodásért.

III. Javasolom az összes kizigazgatási vezetők részére oly irányú tájékoztatás kiadását, miszerint:

1. a mai nehéz időkben bomlasztó hatású a "bűnbak keresés", különösen ott, ahol bűnnek nyoma sincs.
2. a mai totális háborúban a polgárságnak, de különösen annak minden rendű és rangú vezetőjének, vállvetve kell kizdenie a honvédséggel és semmiesetre sem szabad hamis hangulatkeltéssel, vagy csupán ilyennek elnevezésével a feltétlenül megvetendő vállvetett munkát és kizűs megbecsülést aláadni;
3. nincs olyan teljesen felszerelt és felfegyverzett állam, amely teljesen védhető lenne a lázadások hatása ellen;
4. vannak felszerelési és fegyverkezési hiányaink, de ennek okai nem a jelenben, hanem a múltban keresendők, valamint a mulasztókat sem a mostani polgári vezetők, illetve felelős katonai szervezők, vezetők és parancsnokok kizűtt kell keresni.
5. a kizhangulat kormányozható és szabályozható. Minden felelős polgári risztást és vezető állást betöltő személynek elsődleges kötelessége a pánikhangulat megszüntetése és a hangulatnak az ellenség ellen való irányítása, de semmiesetre sem tűrhető el, hogy ez az irányítás befelé nemzeti szétűzésre vezessen.

Az ilyen vezetőknek el kell tűnniük ezekből a beosztásokból!

F.É. május elején Abt Hauptbereichsleiter előadást tartott a Belügyminisztériumban az összes kizigazgatási vezetők előtt, mely alkalommal rámutatott a belső propaganda és a lelki erősítés fontosságára.

Ezt a Belügyminiszter úr magává tette és így körtelemben hozzá is szolt az elhangzottakhoz.

Ismerve a Belügyminiszter úr egyéniségét és így irányú felfogását, meg vagyok győződve arról, hogy a B. m. átirata nem a Miniszter úr tudtával történt.

Feltesztem: Vkf. Urnak!

Olvashatatlan aláírás sk.

ACTA - 1997 (A Csíki Székely Múzeum és a Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve) Á

Á